

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата історичних наук Саснка Валерія Миколайовича на дисертацію Собчук Ольги Володимирівни на тему: «Наукова біографія Володимира Миколайовича Ястребова», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 - Історія та археологія

За результатами проведеного аналізу дисертаційного дослідження О. В. Собчук «Наукова біографія Володимира Миколайовича Ястребова» можливо зробити певні висновки щодо окремих розділів і дати загальну оцінку роботи. Зокрема, перевірена сформульована авторкою актуальність дослідження, обґрунтованість і достовірність основних висновків, визначена відповідність отриманих результатів критеріям наукової новизни, підтверджене практичне значення.

Актуальність теми дослідження належним чином обґрунтована в дисертації. Представлена до захисту робота О. В. Собчук є актуальною в багатьох аспектах: вперше в українській (а також і в світовій) історіографії розглянуто наукову біографію В. Ястребова – гуманітарія-універсала вельми широкого профілю зацікавлень, його історіографічний доробок; в науковий обіг введена значна кількість нових писемних джерел (епістолярій, раніше невідомі праці науковця). Робота виконана в кращих традиціях такого напрямку сучасних історичних досліджень як «інтелектуальна біографія»; відзначається глибиною занурення в світ минулого, компаративістською спрямованістю, що вимагало обізнаності з широким колом найрізноманітніших джерел, серед яких історичні, історіографічні, архівні, археологічні, етнографічні, соціологічні та статистичні.

Актуальним є залучення діяльності В. Ястребова до українського національного історичного дискурсу, бо внесок дослідника стосується розробок в галузі історії Південної і Центральної України.

Робота виконана на кафедрі історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету в межах науково-дослідницької теми «Спеціальні галузі історичної науки в архівній, бібліотечній та музейній справі» (керівник теми – доктор історичних наук, професор В. М. Орлик).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків, які сформульовані в дисертації. Зміст дисертації та опублікованих О. Собчук наукових праць по темі дослідження підтверджує масштабність постаті В. Ястребова; його доробок дозволяє стверджувати, що це історик такого ж рівня, як його сучасники, що працювали в суміжних регіонах – Д. Яворницький чи Я. Новицький.

Структура дисертаційної роботи, побудована за проблемно-історичним принципом, є логічною, обґрунтованою та відповідає специфіці комплексного дослідження цього питання. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (433 найменування), шести додатків. Обшир використаних джерел став основою для повноцінного наукового дослідження і забезпечив високий рівень достовірності та обґрунтованості зроблених спостережень та усіх висновків дисертаційної роботи.

Загальний обсяг дисертації становить 296 сторінок, з них – 243 основного тексту. Структура дисертаційної роботи струнка і логічна, матеріали розділів викладено відповідно до поставлених завдань, які корелюються з визначеними об'єктом і предметом дослідження.

У вступі (с. 16–21) обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт і предмет. Хронологічні рамки обмежені роками життя В. Ястребова (1855–1898), що можна вважати доцільним. Але за змістом роботи вони набагато ширші, оскільки авторкою

були опрацьовані матеріали від найдавніших періодів історії українських земель і фактично до сьогодення – суспільні рефлексії та історіографічний аналіз спадку науковця. Розкрито наукову новизну і науково-практичне значення дисертації, відображено ступінь апробації одержаних результатів. Постановка мети, формулювання завдань відповідають характеру обраної теми і дозволяють розкрити її найважливіші аспекти. Матеріал дисертації викладено за проблемно-хронологічним принципом, що є оптимальним для праць подібної спрямованості.

У першому розділі (с. 22-52) висвітлено історіографію проблеми, подано характеристику джерельної бази, сформульовано методологію дослідження.

Зроблено докладний критичний аналіз усієї існуючої історіографії, яка безпосередньо або дотично стосується біографії та діяльності В. Ястребова; опрацьована література розділена на чотири хронологічні періоди. Попри увагу науковців до спадку В. Ястребова, авторка констатує відсутність узагальнюючого системного дослідження, що зумовлено замовчуванням ролі «буржуазних» діячів в радянський період. В розділі також окреслена і проаналізована в загальних рисах бібліографія робіт В. Ястребова, динаміка та характерні особливості її утворення.

В дослідженні О. Собчук використала широке коло опублікованих і архівних джерел. Значно ускладнило роботу над дисертацією те, що свого часу особистий архів В. Ястребова був втрачений під час стихійного лиха. Цю прикру лакуну в джерельній базі дисертантка надолужила тим, що сконцентрувалася на детальному аналізі такого джерела, як наукові роботи дослідника; при цьому було атрибутовано кілька раніше невідомих його публікацій, виданих без зазначення авторства. Також було залучено широке коло джерел з дотичних питань; завдяки цьому діяльність В. Ястребова виступає на тлі епохи. Джерела були зібрані під час евристичних пошуків в усіх доступних архівах, де могли відкластися потрібні для дослідження матеріали.

Методологічною основою роботи став компаративістський підхід, що зумовлено специфікою теми: окрім історіографії, вона торкається ще кількох історичних дисциплін – археології, джерелознавства, архівознавства, психології. В основу покладено наукові принципи системності, історизму, об'єктивності. Використані загальноісторичні методи: проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, історико-типологічний, метод періодизації; дослідження також базується на використанні широкого спектру спеціальних історичних методів.

У другому розділі ретельно простежені і проаналізовані життєвий шлях та наукова біографія В. Ястребова. Діяльність науковця логічно розподіляється на три періоди: самарський (1855-1876), одеський (1872-1876) і єлисаветградський (1876-1898). Аргументовано, з використанням широкого кола джерел показано як формувалася його особистість, розширювалося коло зацікавлень і відбувалося зростання наукової майстерності. Також в окремих підрозділах зроблені цікаві екскурси, що стосуються психологічного портрету В. Ястребова, кола його спілкування та змін у матеріальному становищі.

У третьому розділі дисертації (с. 115–151) здійснено аналіз напрацювань В. Ястребова в галузі археографії та розглянуті його історичні публікації. Особливо цінними залишаються роботи, які стосувалися Центральної і Південної України; а ті, що були присвячені актуальним на той час історичним постатям або подіям, мали характер освітній і популяризаторський.

Четвертий розділ дисертації (с. 152–185) присвячено археологічній діяльності В. Ястребова. Підрахована точна кількість досліджень, проведених В. Ястребовим за двадцять два роки професійної діяльності; констатовано, що головним чином розкопувалися кургани. Показано, що важливою складовою археологічної практики В. Ястребова був пам'яткоохоронний аспект. Значну увагу приділено його комунікаціям з провідними науковими установами та окремими дослідниками.

П'ятий розділ дисертації (с. 186–236) присвячений досягненням В. Ястребова в царині етнографії, зокрема, визначено місце його напрацювань в системі сучасних етнологічних знань. Досліджено, яке значення мало народознавство в зацікавленнях науковця, розроблена періодизація його етнографічної діяльності. Окремо проаналізовано те, якими шляхами він рухався у своїх пошуках, як відбувалося збирання польового матеріалу, які методи використовувалися.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Результати дисертаційної роботи О. Собчук повною мірою відображають наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Вони попередньо були викладені в низці публікацій, які користуються повагою в науковому середовищі. Загалом по темі дисертації видано 18 робіт: монографія археографічної спрямованості «Епістолярна спадщина Володимира Ястребова» (2020), 5 статей у фахових виданнях України, 8 – у наукових збірниках і матеріалах тез конференцій (серед них дві видані у Нідерландах і Польщі), 4 – у збірниках, що не потрапили до наукометричних баз. З них дві написані у співавторстві, з науковим внеском авторки не менше 50 %.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше:

- проведений історіографічний аналіз існуючої літератури, яка стосується наукової біографії В. Ястребова; зроблена характеристика джерельної бази;
- виділені основні періоди в біографії дослідника;
- на основі епістолярних джерел і тогочасних наукових публікацій окреслено коло комунікацій з дослідниками та інституціями;
- досліджена діяльність вченого у галузі історії та археографії;
- систематизована археологічна спадщина В. Ястребова, окреслені напрямки робіт, з'ясовані методи, простежена еволюція тематики;
- проаналізовано етнографічну спадщину В. М. Ястребова, визначено спрямованість його наукових інтересів, методологічні засади, еволюцію

тематики та особливості наукової комунікації в цій царині;

- розглянута педагогічна і громадська діяльність науковця на тлі історичних процесів, що відбувалися на землях Центральної України;
- зроблена оцінка внеску В. Ястребова у розвиток регіональної історії, архівознавства, етнології, археології, музейної справи.

Теоретична цінність та практичне значення наукових результатів.

Значення дисертації О. Собчук полягає в тому, що наукова і громадська діяльність В. Ястребова вписана в загальноукраїнський історичний дискурс. Робота відкриває шляхи до подальшого поглибленого вивчення спадку науковця: спеціалізованого, вузькотематичного дослідження в галузях археології, етнографії та регіональної історії. Результати, висновки, узагальнення історичного матеріалу можуть бути використані в узагальнюючих дослідженнях щодо історії України, в енциклопедичних виданнях, при написанні посібників для закладів вищої освіти. Цінність дисертаційної роботи полягає також у тому, що вона є чудовим зразком подібного роду робіт і може слугувати прикладом для інших дослідників.

Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом дисертаційна робота є завершеним і цілісним науковим дослідженням. Більшість наукових робіт О. Собчук були мені добре відомі раніше; після прочитання тексту дисертації я віддаю належне високому рівню її підготовки; зауваження ж маю наступні:

1. Увага родинним зв'язкам Ястребових в роботі приділялася, але її можна було б продовжити досліджувати в рамках жанру «нової сімейної історії».

2. Не є вичерпною за повнотою характеристика археологічної частини досліджень В. Ястребова. Втім, вона може стати темою для окремого дисертаційного або монографічного дослідження, а для тематики і формату цієї роботи її треба визнати цілком достатньою.

3. Дискусійне питання про співвідношення описової і власне картографічної частин при укладанні археологічних карт неодноразово

піднімалося як сучасниками В. Ястребова, так і новітніми дослідниками. Тому його робота «Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии» (1894) є саме археологічною картою, хоча складається лише з описової частини, хоча власне «карта» не була опублікована (див. с. 166-170). Як в стародавніх морських лоціях, так і в сучасних, описова частина є не менш важливою, особливо ж це стосується археологічних карт.

4. «Білою плямою» продовжують залишатися стосунки В. Ястребова з його херсонським колегою та послідовником В. Гошкевичем.

5. В прикінцевому списку використаних джерел та літератури бібліографію робіт В. Ястребова варто було б подати в окремому підрозділі. Деякі дрібні помилки помічені в оформленні бібліографічних посилань.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Дисертаційна робота Ольги Володимирівни Собчук на тему «Наукова біографія Володимира Миколайовича Ястребова» є самостійним, довершеним науковим дослідженням.

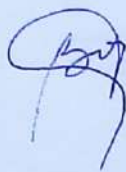
Актуальність обраної теми, обґрунтованість наукових положень та правомірність висновків, сформульованих у дисертації; достовірність і новизна одержаних результатів, повнота відображення дослідницьких пошуків в опублікованих працях свідчать про наукову самостійність авторки, яка провела дослідження на високому рівні.

Результати роботи свідчать про досягнення поставленої мети – подати інтелектуальну біографію В. Ястребова, всебічно дослідивши її у різноманітних конкретно-наукових, історичному, національно-політичному, соціальному, психологічному аспектах.

Таким чином, дисертаційна робота Ольги Володимирівни Собчук на тему «Наукова біографія Володимира Миколайовича Ястребова» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанови Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Офіційний опонент – кандидат історичних наук,
науковий співробітник Астрономічного музею
Астрономічної обсерваторії
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

В. М. Саєнко

*Підпис Саєнко Вікторія Михайлівна
підтверджую
Наг. СЕК. З. С. Зайченко*

